

ASCEZĂ FILOSOFICĂ ȘI ASCEZĂ TEOLOGICĂ

George Remete*

***Abstract:** The philosophical and theological asceticism highlight very clearly the relevance between philosophy and theology. If the philosophical asceticism is an act purely intellectual and regards our performance, then the theological asceticism is a moral act which concerns the entity, referring to the person as a whole and the closeness with him.*

***Keywords:** philosophy, theology, asceticism, morality, entity.*

Pentru înțelegerea condiției morale a ființei și a cunoașterii este extrem de important să observăm că – precum cunoașterea și ființa însăși – condiția morală nu e numai dată ci trebuie și obținută. După cum omul e ființă nu numai pentru că se pomenește existând ci și în măsura în care se autoconstruiește, tot astfel omul e ființă morală pentru că are dată această calitate dar și pentru că și-o construiește el însuși, prin decizie și efort permanent pentru bine. Experiența ne arată condiția istorică a omului ca foarte deficitară, grav denaturată și esențial bolnavă. Această boală și denaturare, numită teologic *păcat*, grevează fundamental omul și poate fi constatată de orice cugetare onestă și riguroasă: am făcut această argumentare în vol. I al acestei lucrări și n-o repetăm aici. Așa după cum boala impune necesitatea regimului aspru, tot astfel condiția istorică impune ființei degradate și bolnave un regim sever de purificare și vindecare. De fapt, trebuie să spunem că, în lumea și în experiența noastră, **condiția morală** a omului **se identifică** atât de mult **cu necesitatea ascezei** încât putem afirma că numele adevărat al omului nu e „condiția” sau „ființa morală” ci condiția sau ființa „ascetică”. Omul e ființă morală numai în măsura în care e ființă ascetică. Iar această definiție nu e o colorare teologică, ci constatarea oricărei cercetări oneste și riguroase: nu numai ființa și cunoașterea teologică au nevoie de asceză ci ființa și cunoașterea cea mai simplă,

---

* PhD, Professor, Faculty of Orthodox Theology at „1 Decembrie 1918” University in Alba Iulia.

cea „naturală”. Caracterul ascetic este criteriul autenticității oricărei cunoașteri și ființări, pe toată scara ființei, de jos până sus, de la minima creatură până la Dumnezeu. În această lume, ființa și cunoașterea sunt autentice numai prin asceză; fie sunt ascetice, fie sunt deficitare și bolnave: *câtă asceză, atâta ființă! Tertium non datur.*

Știm că filosofia nu este interesată în mod deosebit de morală, pentru că socotește primordială ființa iar morala secundară. Pe de altă parte, gândirea aplicată obligă filosofia să recunoască statutul moral al ființei. Dar este de observat că, dacă recunoaște în principiu morala, filosofia nu este dispusă să accepte consecințele ei. Astfel, chiar dacă recunoaște necesitatea luptei pentru morală ca luptă pentru ființă, ea face alergie la ideea necesității ascezei: *Morală morală, dar nici chiar așa!* Chiar dacă acceptă sensul pozitiv al ascezei, nu acceptă necesitatea sau obligativitatea ei. Pentru filosofie, asceza este în cel mai bun caz lăudabilă, potrivită elitelor. De fapt, filosofia desparte morala de asceză, încât e dispusă să accepte morala refuzând în același timp asceza. Filosofia este în general vitalistă, iar aceasta a însemnat aproape totdeauna exaltarea forțelor și instinctelor primare și a biologiei omului. Nu încapă îndoială că istoria filosofiei va conține până la sfârșit amândouă tendințele – atât cea vitalistă, cât și cea stoică – totuși, ni se pare că va rămâne dominantă tendința vitalistă. Filosofia socotește pozitive toate forțele și pornirile omului și nu înțelege de ce unele ar fi condamnabile. Pentru ea, naturalul omului, așa cum se înfățișează acum în istorie, este firea autentică și deplină a omului, încât ar fi ridicol și inautentic să-i reproșezi ceva. Înșirând amândouă tendințele, Heidegger arată că pentru mulți filosofi (pe care-i citează aprobator), *tocmai eliberarea instinctelor și a pasiunilor este socotită drept naturalul omului; potrivit lui Nietzsche, homo naturae este acel om care face din trup firul călăuzitor al concepției sale despre lume*¹, și de aceea socotește că teologia creștină l-a denaturat, întrucât afirmă că *această natură - lăsată în voia ei – aduce cu sine,*

---

¹ M. Heidegger, *Repere pe drumul gândirii*, București, Editura Politică, 1988, p. 211.

*prin intermediul pasiunilor, ruina omului; tocmai de aceea, natura trebuie reprimată*².

Este extrem de important aici să observăm că punctul pe i al alergiei filosofiei față de teologie constă în reprimarea naturii, negarea sau forțarea firii, pe care cercetătorul o găsește într-adevăr în istoria spiritualității creștine *occidentale*. Dar dacă vrea să fie onest și riguros, el trebuie să caute în toate formele spiritualității creștine și va constata atunci indubitabil că în creștinismul răsăritean – în confesiunea ortodoxă – asceza nu înseamnă reprimarea, flagelarea sau negarea firii ci tocmai „venirea în fire”, adică ordonarea sau raționalizarea forțelor, pornirilor, instinctelor și pasiunilor omului, pentru a le face din iraționale raționale, așa cum spune poetul român V. Voiculescu: *puternicele-mi viții întoarse în virtuți* („Ultimele sonete ...”, 26). Creștinismul este și el vitalist, dar vitalismul lui se deosebește esențial de cel filosofic sau biologic, așa cum se deosebește vederea unei femei ca soție față de vederea aceleiași femei ca amantă; și într-o situație și în cealaltă e prețuită și cultivată, dar numai în prima e cultivată responsabil și creator, pe când în a doua e în interes egoist și ne-creator.

Filosofia rămâne în general iluministă: ea recunoaște numai „luminile rațiunii” și nu vrea să fie condiționată de morală sau altceva. Refuzând însă asceza, ea arată că nu cunoaște condiția ființei și cunoașterii pe pământ, pentru că toate datele experienței ne arată lupta între firea omului și patimile iraționale, care o contrazic și o degradează: *Mintea devine oarbă prin aceste trei patimi: prin iubirea de argint, prin slava deșartă și prin plăcere ... Cunoștința și credința, tovarășele firii voastre, nu sunt tocite prin nimic altceva ca prin acelea*³. Cercetătorul trebuie să înțeleagă că patimile nu sunt numai comportamente detestabile ci sunt degradare ființială, slăbind efectiv ființa și întunecând înțelegerea. Starea istorică nenorocită a firii umane impune necesitatea și urgența ascezei, așa cum boala gravă impune urgent regimul sever: cancerul nu se tratează cu frecții

---

² *Ibidem*.

³ Sf. Marcu Ascetul, *Despre legea duhovnicească*, 101, în „Filocalia”, vol. I, Sibiu, 1947, p. 239.

sau cu aspirină. În această lume, condiția morală deplină se atinge numai prin asceză. A fi moral înseamnă a fi organic-ascetic, pentru că înseamnă a alege condiția sacrificială ca viețuire. Numai aceasta este cunoașterea autentică, pentru că numai ea asigură sănătatea, adică autenticitatea și deplinătatea ființei. Condiția ființei este organicitatea ascetică. Trebuie văzut că, deși ființa determină morala, totuși și morala face ființa: în definitiv, devii și ești ceea ce obișnuiești să faci tu din tine. Obiceiul tău e ființa ta.

Asceza este creatoare, pentru că păcatul sau patimile sunt deformarea firii și nu firea însăși. Ele sunt *deformarea ... acelei Ordini care este dată făpturii de către Domnul, .. a acelei Structuri de profunzime ... a acelei Înțelepciuni în care se află rostul lumii*⁴. Filosofia acuză asceza teologică de contradicere și reprimare a rațiunii și a firii umane. Dar ideea ascezei ortodoxe este de a reprima bolile naturii umane și nu natura, tocmai pentru a-i revitaliza forțele. E vorba de a scăpa natura umană nu de firea ci de nefirea ei, *de răul care-l posedă*⁵. Ceea ce filosofic se numește degradare, slăbire și întunecare a firii umane, teologic înseamnă degradarea, slăbirea și întunecarea chipului lui Dumnezeu, a acelei imago Dei care constituie esența fiecărui om ca persoană sau creatură a lui Dumnezeu. Dacă asemănarea a devenit ne-asemănare, atunci ea înseamnă chiar înstrăinare și îndepărtare de Arhetipul ei. Teologic, patimile și păcatul înseamnă nu numai denaturare și îmbolnăvire ci și îndepărtare de Dumnezeu. Această realitate o exprimă exact sentința patristică atunci când afirmă: *mie păcatele mi s-au făcut zid întunecat între mine și Dumnezeu*⁶. Iraționalitatea patimilor și contradicerea firii de către ele nu sunt numai o direcție greșită și un comportament detestabil, ci sunt îmbolnăvire catastrofală. În cazul bolii grave soluția nu este îngrijirea cu paleative, cum încearcă filosofia (atunci când refuză asceza) ci optimismul ascezei care, deși

---

⁴ P. Florenski, *Stâlplul și Temelia Adevărului*, Iași, Editura Polirom, 1999, p. 113.

⁵ Platon, *Lysis*, 217 b, în „Opere”, vol. II, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1976, p. 227.

⁶ *Patericul egiptean*, „Avva Ammoi”, 3, Alba Iulia, Editura Episcopiei, 1990, p. 33.

este severă, este singura care asigură vindecarea. Întrebarea nu este: „E gravă situația?” ci aceea care, *auzind, i-a zis lui: Este pocăință, avva? Și i-a zis ei: Este!*⁷. De aceea, rezolvarea înseamnă asumarea luptei și a suferinței, adică a sacrificiului. Se naște, există și dăinuie numai ceea ce (cine) dăruiește, iubește și se sacrifică. În acest sens afirmă Sfântul Maxim Mărturisitorul că *toate se cer după cruce*⁸, că taina Crucii este taina Ființei, iar p. D. Stăniloae spune că ființarea este un dar pus sub semnul Crucii, adică al sacrificiului⁹.

Asceza este necesară nu numai ființei și cunoașterii teologice. Ea este condiția oricărei ființări și cunoașteri. Oricâte curente și tendințe ar înregistra, istoria filosofiei nu va scăpa de ea niciodată. În antichitate, Platon afirma că *cei a căror viață a fost recunoscută de o deosebită sfințenie, aceștia sunt lăsați slobozi ... și se duc sus, în sălașurile cele pure*¹⁰ iar în zilele noastre tocmai Heidegger, care în tinerețe și la maturitate aproba vitalismul lui Nietzsche, la bătrânețe a emis memorabila și definitivă sentință: *Verzicht nimmt nicht!-Abținerea nu păgubește!*. Gândirea laică poate accepta și ea că pasiunile sunt iraționale și degradează, încât *n-am putut suporta mirosul urât al mâniei mele*¹¹ și că asceza purifică și iluminează, iar pentru aceasta e necesară conversia spirituală (*metanoia*), căci *rodul și fapta pocăinței sunt cele care alungă neștiința și aduc cunoștința*¹². Gânditorul onest și riguros poate înțelege că asceza este absolut necesară în primul rând pentru cunoașterea de sine, căci chiar în aceasta și constă ea: *că nici pe sine însuși nu se poate cunoaște cineva prin metodele distincției,*

---

⁷ *Idem*, „Avva Ioan Colov”, 43, p. 105.

⁸ Sf. Maxim Mărturisitorul, *Capetele teologice și iconomice*, suta întâi, 66-67, în „Filocalia”, vol. 2, Sibiu, 1947, p. 148-149.

⁹ D. Stăniloae, *Creația ca dar și Tainele Bisericii*, în „Ortodoxia”, nr. 1/1976, pp. 10-29.

¹⁰ Platon, *Phaidon*, 114 c, în „Opere”, vol. IV, București, Editura Științifică, 1983, p. 134.

¹¹ Paladie, *Istoria lausiacă*, „Despre Pahom”, București, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1993, p. 60.

¹² Sf. Simeon Noul Teolog, *Discursuri teologice*, I, în „Scrieri”, vol. I, Sibiu, Editura Deisis, 1998, p. 85.

*silogismului și analizei, dacă nu-și curăță mintea printr-o căință obositoare și printr-o asceză susținută*¹³. Înțelegerea înseamnă simplificare și unificare. Asceza înseamnă tocmai luminarea prin purificare și simplificare, așa cum a înțeles excepțional în antichitate gânditorul creștin Tertullian: *Te chem ca martor pe tine cel simplu ... am nevoie de simplitatea ta*¹⁴.

De asemenea, filosoful poate înțelege că *doar în virtute se manifestă tendința omului de a se transcende, prin faptul că biruie nu numai psihicul interior ci și închisoarea eului*¹⁵, adică auto-controlul sau stăpânirea de sine. Filosoful nu se poate să nu știe că garanția ființei și a cunoștinței este *libertatea gândului meu în pustie*¹⁶. Asceza este necesară nu numai pentru a atinge valori teologice, mistice sau supranaturale, ci și pentru autenticitatea cunoașterii în general, căci purificarea și centrarea ființială asigură suveranitatea cunoașterii de sine, încât omul vede *în chip abundent lumina din sine ... când puterea sufletului domină patimile*¹⁷. Filosoful trebuie să știe că omul este mai mult decât fenomenologie, că propriu lui este deschiderea nelimitată spre totalitatea cunoașterii și a ființei. De aceea, cunoașterea filosofică poate concluziona împreună cu cea teologică: *Bună este ispitirea (asceza, n.n.)! Ea îl călește pe om*¹⁸.

Dar sensul deplin al ascezei este numai cel teologic, căci între asceza filosofică și cea teologică este o diferență ca de la pământ la cer. Dacă filosofia se bazează pe înmulțirea gândurilor, teologia știe că gândul nu e neutru ci e bun sau rău, și de aceea

---

¹³ Sf. Grigorie Palama, *Tratatul III din Triada I, contra lui Varlaam*, apud D. Stăniloae, „Viața și învățătura sf. Grigorie Palama”, Sibiu, 1938, p. XXV.

¹⁴ Tertullian, *Despre mărturia sufletului*, I, în „Apologeți de limbă latină”, col. „P.S.B.”, nr. 3, București, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1981, p. 119.

¹⁵ D. Stăniloae, *Sensul ascezei monahale*, Alba Iulia, Editura Reîntregirea, 2005, p. 25.

¹⁶ D. Tsamis, *Patericul sinaitic*, „Sisoe”, 25, Sibiu, Editura Deisis, 1995, p. 199.

¹⁷ G. Palama, *Tratatul III din Triada I contra lui Varlaam*, ed.cit., p. XIX.

¹⁸ *Patericul egiptean*, „Avva Pimen”, ed.cit., p. 269.

preconizează un control și o adevărată luptă pentru luciditatea sau **trezvia** (*népsis*) duhovnicească. Dacă filosoful e fericit că are gânduri, teologul, dimpotrivă, vrea să scape de ele: *Doamne, voi să mă mântuiesc și nu mă lasă gândurile*¹⁹. Asceza creștină este o luptă atât de acerbă pentru controlarea gândurilor și pentru trezvie, încât lucrătorii ei afirmă că *ne temem să vorbim întreolaltă, ca nu cumva să iasă vreo vorbă străină*²⁰, unul dintre ei *avea atâta trezvie în mintea sa, încât aproape la fiecare pas pe care-l făcea, de fiecare dată se oprea, cerceta gândul lui și-l întreba: Ce se întâmplă, frate, unde suntem?*²¹ iar altul era mulțumit că la capătul ascezei de o viață putea să concluzioneze: *Niciodată n-am lăsat în inima mea vreun gând care să mânie pe Dumnezeu*²². Ca vigilență și autocontrol, trezvia a fost denumită de către asceți *fixarea stăruitoare a gândului și oprirea lui la poarta inimii*²³ sau *liniștea neîncetată a inimii de orice gând, care respiră și cheamă totdeauna, pururea și fără încetare, numai pe Hristos Iisus, Fiul lui Dumnezeu și Dumnezeu*²⁴. Trezvia teologică nu înseamnă însă un simplu control logic sau psihologic al gândurilor, ci calificarea și purificarea lor. Ea nu este psihologic sau psihiatric ci terapie duhovnicească, și se finalizează de fapt în vindecarea sufletească, de care sunt capabili numai duhovnicii ca terapeuți, la care *veneau mulți mireni și monahi de pretutindeni și își încredințau gândurile lor și se vindecau*²⁵.

Dar trezvia este numai începutul ascezei. Ea face posibilă **cunoașterea duhovnicească**, pentru că *cunoaștința exactă a cuvintelor Duhului se descoperă ... numai aceluia care ... curățindu-și mintea de funinginea patimilor, primesc cunoaștința celor dumnezeiești*²⁶. Fără purificarea prin asceză, cunoașterea este

¹⁹ Idem, „Avva Antonie”, 1, ed.cit., p. 7.

²⁰ *Patericul sinaitic*, „Ammun”, ed.cit., p. 34.

²¹ Idem, „Anonimi”, ed.cit., p. 44.

²² Idem, „Siluan”, 1,6, p. 187.

²³ Idem, „Isihie Preotul”, 4(6), p. 106.

²⁴ *Ibidem*, p. 105-106.

²⁵ Idem, „Zenon”, 1, p. 96.

²⁶ Sf. Maxim Mărturisitorul, *Răspunsuri către Talasie*, 65, în „Filocalia”, vol. 3, Sibiu, 1948, p. 420.

nu numai îngreuiată, deficitară sau întunecată ci chiar greșită și diabolică, pentru că *ce este mai respingător decât cel care, fără să fi făcut pocăință și să se fi curățit mai înainte ... vrea să teologhisească?*²⁷. Pentru teologie, asceza nu este o simplă purificare, luminare sau ușurare a cunoașterii, ci însăși cunoașterea: *A vorbi despre Dumnezeu este un lucru mare, dar este un lucru și mai mare a te curăța pentru Dumnezeu*²⁸.

Asceza este însă mai mult și decât cunoașterea. Ea este **luptă** pentru purificarea, sfințirea și împlinirea ființială, în toate sensurile. Ea este însănoșirea cunoașterii și ființei, ajungere „în formă” sau împlinire, dar nu e simplu antrenament ci o adevărată luptă, dusă cu toate forțele, cu osteneală, primejdie și greutate, căci *strâmtă este poarta și îngustă este calea care duce la viață și puțini sunt care o află* (Matei 7,14). Ideea biblică a fost înțeleasă foarte bine și tradusă deplin de gândirea patristică, astfel: *calea strâmtă și îngustă aceasta este: să-și silească cineva gândurile sale și să-și taie voile pentru Dumnezeu*²⁹. Este evidentă imediat deosebirea acestei asceze de cea filosofică: filosoful nu va ști niciodată ce înseamnă *să-și silească gândurile*, va considera absurd și inutil *să-și taie voile* și n-o va face nici „pentru sine”, cu atât mai puțin „pentru Dumnezeu”. Dar ascetul teolog știe că numai prin această „silire” și „tăiere” poate ajunge la auto-control deplin, la stăpânire proprie și suveranitate. Iar aceasta nu poate fi înțeleasă decât prin experiență, prin biruirea deplină a patimilor, asemenea ascetului care *se bucura și spunea plin de ardoare: Azi sunt rege. Mi-am stăpânit patimile*³⁰. Asceza ca luptă sau „război nevăzut” este luptă cu sine însuși, ca luptă împotriva iraționalității patimilor și egoismului, ca biruință a smereniei asupra mândriei. De aceea, ea are un nume clar și tranșant: **pocăința**. Există și asceză fără pocăință, dar tocmai aceasta este deosebirea între asceza filosofică și cea teologică. Pocăința înseamnă smerire totală,

---

²⁷ Sf. Simeon Noul Teolog, *Discursuri teologice*, 1, ed.cit., p. 84.

²⁸ Sf. Grigorie de Nazianz, *Discours*, 32 („Oratio 32”), 12, în „Sources chrétiennes”, nr. 318, Paris, Editions Cerf, 1985, p. 110.

²⁹ *Patericul egiptean*, „Avva Ammonă”, 11, p. 31.

³⁰ Idem, „Avva Iosif de la Panefo”, 10, p. 182.

invocarea iertării și predarea totală lui Dumnezeu. Căci asceza nu este performanță a omului ca reușită proprie, pentru că reușita ei nu e decizie proprie ci decizie suverană a iubirii lui Dumnezeu ca răspuns la predarea iubitoare a omului, încât *dacă din toată inima se va pocăi omul și nu va mai continua să facă păcatul, și în trei zile îl primește pe el Dumnezeu*³¹.

Asceza este luptă reală, conștientă și voluntară, pentru că luptătorul identifică precis patimile, le cunoaște și le combate pe toate. De aceea, el este sfătuit deschis: ... *când se apropie patimile ... Lasă-le să intre și luptă-te cu ele!*³². Asceza este eroism și sacrificiu, pentru că *cei care sunt ai lui Hristos Iisus și-au răstignit trupul împreună cu patimile și cu poftetele* (Gal. 5,24). Ea nu este antrenament și performanță psihică sau morală ci ființială, pentru că autenticitatea ei o arată numai înnoirea organică esențială: *sufletul cunoaște că a primit Duhul Sfânt când i se vor opri patimile cele ce curg jos dintr-însul*³³. Autenticitatea ascezei o dă numai interdependența totală dintre sacrificiul omului și câștigarea harului: *Dă sânge și ia Duhul!*³⁴. Asceza ca sacrificiu ia o formă concretă vizibilă: sângele alb, adică sudoarea și lacrimile în care se concretizează lupta de o viață întreagă a eroului, căci asceza este eroismul creștin.

Forma finală a ascezei este însă biruința, adică transfigurarea și **sfînțirea**. Până la urmă, deosebirea esențială și finală între asceza filosofică și cea teologică este transfigurarea. Marii asceți au exprimat adeseori și fizic suveranitatea definitivă a ascezei. Deviza și premisa ascezei creștine a fost: *Nu poți fi monah dacă nu devii ca un foc arzând cu totul*³⁵. Dar aceasta nu era o premisă sau o țință convențională ci un program realist de viață, verificat prin experiență, căci marii asceți au probat-o, precum Sfinții Arsenie cel Mare, Pimen și Sisoe cel Mare iar în zilele noastre păr. Arsenie

³¹ Idem, „Avva Pimen”, 12, p. 168.

³² Idem, „Avva Iosif de la Panefo”, 3, p. 180.

³³ Idem, „Avva Longhin”, 6, p. 128.

³⁴ *Ibidem*.

³⁵ Idem, „Avva Iosif de la Panefo”, 6, p. 181.

Boca, și de aceea invocarea realistă a ascetului era: *Dă-mi harisma prieteniei cu focul!*³⁶. Numai această probă este finalul și garanția ascezei creștine.

Dar **asceza creștină** se deosebește nu numai față de cea filosofică ci și **față de ascezele teologice ne-creștine**. Dacă în unele asceze ne-creștine, precum cea budistă, asceza este o performanță și o reușită umană, în creștinism ea presupune efortul omului dar reușita o asigură numai Dumnezeu, prin energia atotputernică sau harul Său. De asemenea, practicile ascetice ne-creștine se identifică de cele mai multe ori cu reprimarea trupului. E adevărat că unele practici creștine au căzut în această eroare, totuși trebuie observat că deviza tradițională a ascezei creștine a fost: *noi nu ne-am învățat să fim omorători de trupuri, ci de patimi!*³⁷. Mai mult: în asceza creștină, nepătimirea (*apátieia*) nu constă nici măcar în omorârea părții pasionale, ci în re-direcționarea ei de la irațional la irațional, adică *puternicele-mi viții întoarse în virtuți* (V. Voiculescu, *Ultimele sonete*, 26), sau cum spune Sfântul Grigorie Palama: *liber de patimi este ... cel care-și supune partea irascibilă și concupiscentă ... părții cugetătoare a sufletului, așa cum cei pătimiși își supun partea cugetătoare celei pasionale*³⁸. Dar unul din semnele deosebitoare cele mai evidente este faptul că în timp ce ascezele ne-creștine constituie o performanță cu efect scurt și adesea cu îmbolnăviri, regrese și degradări ființiale, asceza creștină este de cele mai multe ori discretă, ne-șocantă și constă nu în performanță ci în cumul ființial constant și definitiv. Asceza creștină nu este salt (cum sunt, adesea, cele ne-creștine) ci urcare din treaptă-n treaptă, consecventă, constantă, organică și definitivă.

Cumulul acesta organic și definitiv are un nume precis: **nepătimirea**, până la *sfințire*. Dacă asceza ne-creștină este performanță și spectacol, asceza ne-creștină este adesea anonimă sau modestă. În asceza ne-creștină forma depășește totdeauna conținutul

---

³⁶ Idem, „Avva Iacob”, 6, p. 183.

³⁷ Idem, „Avva Pimen”, 183, p. 190.

³⁸ Sf. Grigorie Palama, *Codex Coislinianum* gr. 100, f. 164 v – 165 r, apud D. Stăniloae, „Viața și învățătura Sf. Grigorie Palama”, ed.cit., p. 68.

ființial, pe când în cea creștină conținutul excepțional poate fi purtat de o formă sau imagine minimă, până la anonimat. Asceza ne-creștină poate arăta performanțe uimitoare pe care și teologia creștină le poate recunoaște, pentru că și ne-creștinul (fiind „chipul lui Dumnezeu”) are potențialități virtuale incredibile, în virtutea acestui chip, care pot fi actualizate. Dar aceste performanțe ne-creștine nu sunt legate necesar de nepătimire. Dimpotrivă, ascetul ne-creștin are în vedere în primul rând performanța, indiferent de condiția morală; ea poate fi deficitară, iar după consumarea performanței ascetul cade adesea într-o condiție morală degradată. Pentru ascetul creștin dimpotrivă, primordială și esențială este nepătimirea (ca și condiție morală deplină), iar performanța, indiferent că apare sau nu, este de importanță secundară. Chiar dacă nepătimirea se identifică uneori cu performanța, ascetul creștin n-o caută, n-o dorește și vrea totdeauna s-o ascundă. Pentru ascetul creștin, performanța nu este „performanța” ci însăși nepătimirea: *Haina de nuntă este nepătimirea sufletului rațional care s-a lepădat de poftele lumești*³⁹.

O altă deosebire între asceza creștină și cea ne-creștină este aceea că asceza creștină constă în lupta cu sine însuși, cu patimile proprii și nu cu alții, cu lumea sau cu ființa. Des-pătimirea nu este negarea pasiunii ci a patimei: ea combate pornirile iraționale, nu energiile vitale fundamentale sădite de însuși Dumnezeu în firea omului. Dușmanul, adversarul sau concurentul este numai patima proprie, și nu ceilalți sau lumea. Ascetul ne-creștin, chiar dacă depune un efort excepțional pentru stăpânirea patimilor, o face nu pentru despățimirea definitivă ci numai pentru atingerea performanței, indiferent de consecințele morale ulterioare; lui îi este indiferent dacă după reușita performanței redevine un pătimas, mai dominat decât înainte. Ascetul creștin știe că dacă ai depășit patimile stăpânești totul, iar dacă nu le-ai depășit chiar „stăpânirea” totului este iluzorie. Nu există decât o singură victorie: asupra ta însuși.

---

³⁹ Evagrie Ponticul, *Capete despre deosebirea gândurilor*, 22, în „Filocalia”, vol. 1, Sibiu, 1947, p. 66.

O deosebire extrem de importantă este aceea că în asceza necreștină, indiferent cât de mari, spectaculoase, puternice sau marcante sunt performanțele, acestea nu sunt definitive și nu se constituie într-o reușită ființială definitivă. Indiferent că durează mai mult sau mai puțin, performanțele dispar relativ repede, nu rămâne nimic din ele și nu se concretizează într-o ființialitate superioară stabilă. Asceza creștină însă, indiferent că arată sau nu performanțe, are în vedere și se constituie principal într-o ființialitate superioară, transfigurată și stabilă, chiar definitivă. Semnul nepătimirii nu e performanța ci cumulul ființial stabil sau câștigarea stabilității definitive: *Sufletul curățit prin plinătatea virtuților face rânduiala minții neclintită și destoinică să primească starea căutată*⁴⁰. Cunoașterea și ființa autentică se certifică prin stabilitatea definitivă.

În sfârșit, *deosebirea finală* dintre asceza creștină și cea necreștină, subliniată de toți misticii creștini, este **dobândirea Duhului Sfânt**. Toate ascezele și toate misticile țintesc o cunoaștere și o condiție superioară, transfigurată sau duhovnicească. Cercetătorul riguros poate să constate însă faptul extrem de interesant că asceza creștină – deși dorește să atingă viața duhovnicească sau transfigurarea – nu o consideră scop în sine, ci mijloc. Ea poate fi scop în sine numai în ascezele necreștine. Ascetul creștin nu este însă impresionat și nu se mulțumește cu nepătimirea și nici chiar cu transfigurarea. Scopul lui este Persoana-Dumnezeu, Dumnezeu și numai Dumnezeu, adică apropierea, intimitatea sau unirea cu Dumnezeu, pentru că aceasta le conține pe toate iar fără ea toate celelalte se relativizează. Cercetătorul are datoria să constate că toată tradiția ascetică și mistică creștină – de la cea biblică și patristică, de la misticii pustiei și cei isihasti până la Sfântul Serafim de Sarov, Sfântul Siluan Athonitul, păr. Sofronie Sacharov și alții – au subliniat tranșant această convingere, premisă și țință.

---

⁴⁰ Idem, „Capete despre rugăciune”, 2, ed.cit., p. 75.